

Žít a tvořit vzpřímeně Památce Zdenky Bergrové

Na skládačce, již Věroslav Berger děkoval za kondolenci k úmrtí české básnířky a překladatelky Zdenky Bergrové, roz. Vovsové (10. března 1923 Praha – 22. května 2008 Praha), najdeme tyto verše z let 1968–1973:

Nabito úžasem
Kyvadlo námi cloumá
už úpí nablízku
i srdce s puklinou
a kde ten život je?
Kde čeká, kde se
ztrácí?
Byl to tak rychlý let,
že zůstal za námi?

I když jsou tyto verše jistě spojeny především s nelehkou dobou počátku 70. let minulého století, lze je vztáhnout k jakémukoli období a k pohybu jakéhokoli dějinného kyvadla, jež drtí lidské osudy. Básnířka a překladatelka umírá sice v požeňnaném věku, ale je zřejmé, že její život a představy – jak dokazují její názory – byly deptány právě těmito dějinnými zvraty. Zatímco jinde jsou lidské osudy zmítány kataklyzmaty podnebí, orkány, vlnami tsunami, tornády, neklidné srdce Evropy je stejně tak zmítáno bouřemi dějin, neustálými a hlubokými zvraty, které do lidských životů vnášejí chaos a zmar.

Jako pražská rodačka absolvovala reálné gymnázium Elišky Krásnohorské a knihovnickou školu v Klementinu. Zúčastnila se pražského povstání v květnu 1945. Po válce vystudovala češtinu a ruštinu na Univerzitě Karlově. Její pravdivost a názorová konsistentnost se projevila již v disertační práci o V. G. Korolenkovi,

jehož pojala objektivněji, než bylo tehdy přípustné, zejména jeho postoj k důsledkům Říjnové revoluce (doktorát filozofie dostala až v rámci rehabilitací roku 1990). Velmi brzy začala publikovat poezii (v Mladé frontě), psala divadelní hry pro děti, ale svoji „parketu“ našla v překládání, zejména z ruštiny. Nicméně bez vlastní tvorby by nemohly být její překlady tak významné: z původních básnických sbírek uvedme alespoň *Duha zvířetníku* (1975), *Praha je pečeť* (1990), *Slova noci* (1996), *Humor má černé dno* (1996). Dvojice Bergr – Bergrová byla proslulá: svému manželovi, malíři, grafikovi a sochaři věnovala dvě knížky: *Věroslav Bergr, malíř, grafik, sochař* (1992) a *Barvy, tvary, struktury* (1996). Byla také literární kritičkou a poučenou komentátorkou a popularizátorkou ruské literatury (*Záhadný hrdina*, 1983, *Puškin a carská cenzura jeho literatury faktu*, 1987, *N. A. Někrasov o starém Petrohradě*, 1971 aj.). I když Z. Bergrová překládala především z ruštiny, mezi jejími překlady najdeme i Ch. Baudelaira, P. Verlaina, jednu německou báseň K. H. Máchy a hlavně ukrajinskou poezii (Taras Hryhorovič Ševčenko). Bibliografie jejich překladů je vskutku úctyhodná, v podstatě podle některých údajů čítá úhrnem více než sedmdesát tisíc veršů: mezi jejich autory jsou V. Brjusov, S. Jesenin, V. Kjučelbeker, M. J. Lermontov, N. A. Někrasov, B. Pasternak, A. S. Puškin, R. Rožděstvenskij, S. Ščipačov, V. Šefner aj. Podepsala se na výběrech poezie, které se už staly pevnou součástí české překladové literatury, např. Jeseninův *Za píseň život jsem vyměnil* (1979), *Kavkaz básníků a bájí* (1978), přeložila Někrasovovy svazky *Básně* (1969) a *Hořká múza* (1974), jeho poému *Kdo žije šťastně na Rusi* (1958), Pasternakův *Život je můj bratr* (1994), Ševčenkovy *Sny a moje touhy* (1961). Z prózy překládala Korolenka, Lermontova, Dostojevského, Senkovského aj.

Když mi před časem darovala svůj slavný výbor z Nikolaje Někrasova, který vyšel v roce 1969, ale pak se ihned i on ocitl na indexu, napsala mi dopis (21. 6. 2006), v němž o Někrasovovi mimo jiné uvádí: “On byl jak milovaný, tak přeceňovaný, tak nenáviděný, to je na něm dost zajímavé. Je to téměř nejtěžší můj pokus, za těžší práci pokládám jen avantgardní prvotiny Pasternaka, o ty se nepokusil nikdo. Někrasova tak trochu, jen málo, překládali obrozenci a pak taky nikdo. On odrazuje tím, že je velmi obsahový, někdy víc obsahový než románový (narážku na moji knížku *Ruský román znovu navštívený*, kterou jsem jí předtím dal – ip), a ryze ruskými koncovkami veršů; kdybych je v dlouhých básních přísně respektovala, tak bych ho v české poezii zabila, ovšem v krátkých básních jsem se o to pokusila, abych dokázala, že ani čeština není bez dvou nepřízvučných slabik na začátku verše...” Posledním akordem její tvorby je kniha *Ohlas Li Poa* (Ofits 2008), více než 90 parafrází poezie známého, moudrého čínského básníka. Je to i příznačná a výrazná tečka za jejím dílem.

Jiří Honzík označil oblíbeného básníka Z. Bergrové Nikolaje Někrasova v předmluvě k zmíněnému svazku z roku 1969 za básníka služby. Byl to, jak známo, velký experimentátor, který nesloužil jen politice, ale také technologii ruského

Žít a tvořit vzpřímeně

verše; nikoli náhodou se o něho opírali ruští modernisté: revoluční demokraté, k nimž patřil, ho viděli jako básníka sociálního, ale již N. G. Černyševskij ukázal na důležitost jeho poezie intimní. Sama Zdenka Bergrová to v závěrečném odstavci svého doslovu k uvedenému svazku napsala přesně: “Někrasovova hluboce rozeklaná povaha, plná rozporů, úniků a sebeklamů, činorodého nadšení i malátného zoufalství, vydala o své době a zemi záznam, že tak přesných a podnětných je v národních literaturách málo. Byl je to ojedinělý básník, první zářivka v temných uličkách Petrohradu a ranní slunce nad ruskou vsí. Bezpečná doba rozvrátila jeho život, ne vzdorné dílo.” (N. A. Někrasov: Básně. Knihovna klasiků, Odeon, Praha 1969, s. 988). Sám o sobě to básník vyjádřil v předsmrtném očekávání: “Brzy umřu, říkám to jen suše,/ dneska ve tři, ve dvě, v půl... /Věčné doprovody ruské duše – /strach a nenávisť - jsem překlenul.”

Z. Bergrová se nezalekla “nudného” básníka, který byl pro mnohé – až na výjimky – přece jen nemódní. Pustila se do boje s jeho veršem a objevila ho pro českou poezii – její překlady Nikolaje Někrasova nejsou dosud doceněny. Myslím však, že pro Zdenku Bergrovou byl právě Nikolaj Někrasov – když mě vyzývala, abych o něm napsal – něčím, co přesahovalo poezii, byl to do značné míry obraz její vzdorné duše.

Ivo POSPÍŠIL

